

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**Розвиток комунікативно-мовленнєвих
умінь молодших школярів під час
вивчення теми «Іменник»**

Кваліфікаційна робота (проєкт)
на здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр”

Виконала: студентка 4 курсу 451 групи
Спеціальності 013 Початкова освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Початкова освіта
Антонян Світлана Євгенівна

Керівник к. філол. н., доцентка Мироненко О.В.
Рецензент вчитель початкових класів,
спеціаліст другої категорії
ЗЗСО № 41 Херсонської міської ради
Ковба М.Б.

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів під час вивчення теми «Іменник».....	5
1.1. Іменник як самостійна частина мови.....	6
1.2.Лексико-граматичні розряди та граматичні категорії іменника.....	7
РОЗДІЛ 2. Методика роботи над розвитком комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів під час вивчення теми «Іменник».....	19
2.1. Аналіз програм і навчально-методичної літератури.....	19
2.2. Система вправ для розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів під час вивчення теми «Іменник»	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	34
ДОДАТКИ	
Додаток А. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти херсонського державного університету	

ВСТУП

Актуальність теми. В житті кожної людини найважливішу роль відіграє мова. Тому і навчання української мови має суттєве значення для формування національної свідомості школярів та культури особистості.

Українська мова є, основним предметом у системі навчальної та виховної роботи в початкових класах.

Навчання молодших школярів української мови в сьогоденні має особливого значення.

Новий зміст освіти НУШ має на увазі покращені підходи у формуванні якісного освітнього середовища для здобувачів освіти.

Конструювання нового курсу української мови для чотирирічної початкової школи, не лише для його оновлення шляхом введення нових частин, окремих мовних та фонетичних понять, а й докорінно встановити його зміст та структуру, яка повинна бути спрямована на вимоги, які викликає цільова сучасна школа.

Розвитку сучасного методичного апарату української мови адресовані дослідження і праці Михайла Львова, Галини Фомічової, Марії Сокирко, Тамари Рамзаєвої та багато інших.

Метою початкового курсу мовно-літературної освіти є початкових класах є формування комунікативної та інших ключових компетентностей; розвиток особистості здобувачів освіти засобами різних видів мовленнєвої діяльності; розвиток мовленнєво-творчих здібностей; здатність спілкуватися українською мовою; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду.

Здійснення перспективних зв'язків у ході вивчення граматичного матеріалу має особливе значення, оскільки глибоке його усвідомлення сприяє успішному формуванню орфографічних і пунктуаційних навичок, розвиткові зв'язного мовлення.

Формування граматичних понять складає основу вивчення граматики. Цей процес відбувається послідовно, охоплюючи комплексну роботу над різними аспектами мовних явищ.

Іменник функціонує в мові словоформою, в якій у тісному зв'язку сприймається лексичне і граматичне значення. Розпізнавати іменник на основі сукупності лексичних та формальних (морфологічних та синтаксичних) ознак є одним із важливих граматичних умінь, які необхідно розвивати вже в початкових класах.

Працюючи над вивченням іменника - це процес, який спрямований на засвоєння граматичних ознак, узагальнення лексичного значення та покрокове ускладнення, під час практичної діяльності учнів, розвиваючи тим самим правильне використання іменників для навичок фонетичного вираження.

Знання з комунікативно-мовленнєвих умінь, особливо велике значення мають для кращого засвоєння мовлення.

Мета роботи – дослідити особливості розвитку комунікативно - мовленнєвих умінь молодших школярів під час вивчення теми «Іменник».

Згідно з метою було сформовано **завдання** дослідження:

- 1) розглянути іменник як самостійну частину мови;
- 2) визначити лексико-граматичні розряди та семантико-граматичні категорії іменника;
- 3) проаналізувати чинні програми і науково-методичну літературу;
- 4) підібрати систему вправ для розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів під час вивчення теми «Іменник».

Об'єкт роботи – процес вивчення розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів під час вивчення теми «Іменник».

Предметом роботи є особливість методичної роботи над розвитком комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів під час вивчення теми «Іменник».

Методи дослідження: аналіз психолого-педагогічної, мовознавчої, літературознавчої, методичної літератури з теорії навчання мови; класифікація, узагальнення, порівняння, систематизація, вивчення передового педагогічного досвіду вчителів практиків.

Практичне значення роботи полягає у тому, що матеріали дослідження та його висновки можуть бути використані вчителями початкових класів в їх практичній діяльності на уроках української мови.

Структура роботи складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «ІМЕННИК

1.1. Іменник як самостійна частина мови

Іменником називається частина мови, яка має значення предметності, вираженої в категоріях роду, числа, відмінка [21].

Іменники мають об'єктивне значення і визначають предмет у найширшому значенні. Іменники поєднують семантично різні слова із загальним значенням предмета: назви людей (радист, хлопець, вчителька, делегат, Тарас, Горький); істот і організмів (кінь, лев, орел, карась, щука, синиця, комаха, джміль, вірус, мікроб); конкретних предметів (підручник, стіл, човен, срібло) і речовин (цемент, кисень); явищ природи (ураган, блискавка, повінь); фактів, подій, явищ (пожежа, виставка, революція, переговори, фестиваль, страх); установ, підприємств, організацій (міністерство, завод, технікум); абстрактних понять, узагальнених властивостей і ознак (сміливість, дружба, патріотизм, жовтизна), дій та станів (змагання, чуття, натхнення, мовчанка, цвітіння) тощо. Кожна з цих груп може поділятися на ряд підгруп: копалин, металів, речовин, тканин, грошових одиниць, матеріалу [7]. Але в іменника ознаки, дії, стан опредмечені: зелень, сивина, біг, змагання, розташування, сидіння, біль, гіркота, смак [11].

Опредмечування - один із найбільш часто використовуваних абстрактних засобів: людина відокремлює від явища або предмета і використовує іменник для його позначення (веселий - весілля, мужній - мужність, стояти - стоянка, їздити - їзда, чорний - чорнота, зупинити - зупинка).

Категоріальне значення предметності іменників виражається в лексико-граматичних і граматичних категоріях роду, числа і відмінка [3].

Іменник має форму числа. Однина означає один предмет, відмежований від ряду однорідних: прапор, книжка, світло. Множина

виражає неозначену кількість однорідних предметів, напр.: дерева, коні [21].

Кожен іменник у формі однини, належать до одного з трьох родів - чоловічого (батько, сад), жіночого (сестра, земля) або середнього (теля вікно) [21].

Іменники мають сім відмінків: називний (хто? що?), родовий (кого? що?), давальний (кому? чому?), знахідний (кого? чого?), орудний (ким? чим?), місцевий (на кому? на чому?) та кличний [7].

Відмінки разом з прийменниками (і без них) є показниками синтаксичних відношень іменників до інших слів словосполучення і речення. [21].

У реченні іменник найчастіше виконує функцію підмета або додатка (Черешеньки (що?) ваблять очі (кому?) діточкам маленьким. - Л. Укр.); присудка (Земля наша - як та книга, писана не пером, а шаблями та списками, овіяна легендами. - Цюпа); означення (Перша заповідь (чия?) хлібороба - зібрати урожай і подбати, щоб закласти наступний. Якось ішов тим степом козак (який?) - нетяга - Цюпа); обставини (Хто в хустині червоненькій став (де?) у лісі між дубів? - Позн.) [24].

Якщо іменник виступає в реченні іменною частиною присудка, він може мати форму називного чи орудного відмінків або знахідного з прийменником [22].

Тому, іменником називається повнозначна частина мови, яка об'єднує слова з предметним значенням, оформленим граматичними категоріями роду, числа, відмінка. Іменники відповідають на питання хто? що? [24].

1.2. Лексико-граматичні розряди та граматичні категорії іменника

Залежно від конкретного значення, яке мають іменники, та граматичних ознак, властивих їм, розрізняють кілька лексико-

граматичних розрядів іменників, зокрема: іменники - власні й загальні назви; іменники - назви істот і неістот; іменники з конкретним та абстрактним значенням, збірні, речовинні та одиничні іменники [24].

Іменники розподіляються на іменники власні й загальні. Іменники власні - це індивідуальні назви конкретних предметів, напр.: Галина, Марія, Іван, Луцьк, Говерла. Іменники загальні - назви предмета як репрезентанта класу однорідних предметів, напр.: син, ясен, калина, село, лоша. Відмінність між власними і загальними іменниками виявляється в тому, що перші виокремлюють конкретний предмет із класу однотипних предметів, тоді як другі являють собою узагальнені назви класів однотипних предметів або явищ [3].

Іменниками - власними назвами є:

а) власні імена людей, по батькові, прізвища, псевдоніми, прізвиська: Миколайович, Коваль, Леся Українка (Лариса Петрівна Косач), Ковальчук, Петро, Вікторія [19];

б) Службові частини мови, які наявні у прізвищах та іменах іншомовного походження пишемо з малої літери: Леонардо да Вінчі, Людвіг ван Бетховен;

в) власні назви релігії: Магомет, Ісус Христос, Будда, Брахма;

г) назви міфологічних істот і божеств: Антей, Аполлон, Афіна;

д) дійових осіб у байках, казках, драматичних творах тощо: Ворон, Лісовик, Заєць, Лисиця, Мавка, Осел, Перелесник;

е) клички дресированих або приручених птахів і звірів, свійських тварин: Сніжинка (кішка), Сірко (собака), Гнідко, Стріла (коні);

є) географічні найменування, крім службових частин мови і родових назв (затока, мис, море, острів, пік, хребет тощо): Азія, Нова Зеландія, Антарктида, Володимир-Волинський, Балканський півострів, Кавказький хребет;

ж) географічні назви, що вказують на фах, титули, посади, тощо: острови Королеви Шарлотти, мис Капітана Джеральда;

з) назви залізничних станцій, вокзалів, портів, усі слова, крім загальних назв, пишуться з великої літери: станція Устинівка, Приміський вокзал, порт Ольвія;

и) назви аеропортів, станцій метро, зупинок наземного міського транспорту беремо в лапки: «Бориспіль», «Київ», «Вулиця Обсерваторна», «Львівська площа»;

і) назви сузір'їв, небесних тіл, галактик усі лексеми, крім загальних назв (сузір'я, зоря, галактика, планета), пишемо з великої літери: Марс, Сатурн, Юпітер, зоря Альтаїр, сузір'я Великого Пса, галактика Велика Магелланова Хмара;

ї) назви епох, свят, історичних подій, календарних періодів пишемо з великої літери, власні назви з малої: Велика французька революція, Львівське збройне повстання 1848 р., епоха Бароко, Новий рік, День учителя;

й) культурні, політичні, спортивні заходи загальнодержавного або міжнародного значення: Олімпійські ігри, Біла олімпіада, Марш миру, Міжнародний рік дитини;

к) пости, релігійні свята, окремі дні, що називають ці періоди: Благовіщення, Великдень, Покрова, Різдво, Різдвяний піст, Пилипівка, Страсна п'ятниця;

л) назви церков, перше слово пишемо з великої літери: Українська православна церква, Українська греко-католицька церква, Українська лютеранська церква;

м) найвищі органи влади, державні установи пишемо всі слова з великої літери: України Верховна Рада України, 61 Конституційний Суд України, Верховний Суд України [19];

Загальними є всі інші іменники: титулів, назви посад, чинів, почесних звань: декан факультету, директорка заводу, радник рангу і юстиції, заслужений діяч культури, народна артистка України [24].

В однині власні назви вживаються найчастіше: Артем, Полісся, Марія, Київ, Херсон. Деякі лише в множині: Черкаси (місто), Прилуки, Карпати. Загальні назви бувають як однини так і множини (колір - кольори, твір - твори, курча - курчата) або однини (срібло, алюміній крейда) та множини (хитрощі, двері) [20].

Іменники з абстрактним та конкретним значенням виокремлюються за характером означуваного [24].

Конкретними іменниками - слова, що вказують на назви, які співвідносні з конкретними речами, діями, властивостями: море, степ, тиждень, літак, день, Олена, століття, Іван [21].

До абстрактних належать іменники, що вказують на властивості і ознаки, дії і процеси, почуттів і психічного, фізичного стану: патріотизм, геройство, штовханина, біль, захоплення, мужність, горіння, здивування, [1].

З абстрактних іменників виділяють непохідні (сила, воля, ідея, праця, мрія) і похідні іменники (дружба, політика, висота). В похідних використовуються суфікси, які переважно вживаються в книгах: -цтв(о), -ість, -зтв(о), -от(а), -тт(я), -ізм, -ств(о), -изм, -ощ(і), -нн(я): щедрість, суспільство, мистецтво, охота, вміння, взяття, якість, широта,.

З поділом іменників на конкретні й абстрактні тісно пов'язані розмежування двох інших лексико-граматичних розрядів: іменників - назв істот (хто?): батько, онук, футболіст, полтавчанин, Тамара, лисиця, метелик, сокіл, Остап Вишня та іменників - назв неістот (що?): просторовість, голова, грім [8].

Іменники граматичної диференціації - назв неістот і істот визначаються за категорією роду й відмінка:

1) іменникам - назвам істот чоловічого роду, крім тих, які мають закінчення -а, -я: запитати в сина - зустріти сина, запитати про сина, але подарувати олівець, згадати про олівець;

2) іменники - назви істот жіночого і середнього роду, а також ті іменники чоловічого роду, які закінчуються на -а, -я;

3) у множині іменникам - назвам істот усіх родів властивий збіг форм родового і знахідного відмінків [8].

У межах лексико-граматичного розряду іменників - назв істот та неістот функціонує різнопланова з семантичного погляду група іменників - назв осіб чоловічої і жіночої статі [9]. Особові іменники, у творенні яких першорядна роль належить словотвірним засобам, поділяються на такі спеціалізовані зі значеннєвого погляду конкретніші підгрупи, як: 1) назви за якісними і процесуальними ознаками (мрійник, окозамилувач, переможець, бунтар, плаксій, пустун, симулянт, активіст, бородань, черевань, бородач, вусач, силач, красень, передовик, флегматик, грамотій); 2) назви за професією, характером діяльності (учитель, інженер, журналіст, архітектор, математик, сатирик, колекціонер, хорист, секретар, школяр, студент, делегат, сіяч, визволитель, гончар, візник, коваль, виконавець, борець, плановик, рибак, лісник, городник, робітник, садівник, стрілок, їздок, оратай); 3) назви за національністю, місцем проживання (росіянин, грузин, українець, киянин, скандинавець, європеєць, степовик, подоляк, поліщук, москвич).

Характерна особливість наведених іменників полягає в тому, що вони виступають базою для творення співвідносних за значенням назв осіб жіночої статі за участю різних суфіксів, зокрема -к-а (бібліотекар - бібліотекарка, степовик - степовичка), -иц-я (робітник - робітниця, щасливець - щасливиця), -их-а (коваль - ковалиха, чабан - чабаниха), -ух-а (-юх-а) (балакун - балакуха, веселун - веселуха), -ин-я (герой - героїня, раб - рабиня), -ш-а (секретар - секретарша, директор - директорша).

Тому різниця в граматичних ознаках іменників чоловічого роду набагато чіткіша за інші слова [12].

Іменник, що представляє групу однакових або подібних предметів, що розглядаються як ціле, називається збірними: коріння, молодь, березняк [21].

Грамотичними характеристиками збірних іменників є: а) вони вживаються лише у формі однини; б) власне кількісні числівники з ними не поєднуються, оскільки їх неможливо порахувати. Поєднуються неозначено-кількісні числівники: мало городини, багато волосся, чимало залізаччя [24].

Одиничні назви протиставляються своїм значенням збірний речовинним іменникам, наприклад: пташина-птаство, селянин-селянство, бадилина-бадилля, зернина-зерно, пшеничина-пшениця, волосина-волосся.

Грамотичне протиставлення кількісного вияву в одиничних іменниках виражається у формах числа: квасолина-квасолини, намистина-намистини, перлина-перлини, стеблина - стеблини тощо.

Одиничні іменники також можуть бути поєднані числівником: одна намистинка, три горошини, сто перчинок [12].

Тому, семантико-граматичні категорії збірності, речовинності, одиничності відчленовуються від більш загальної категорії конкретності предметів не лише семантичними відтінками, а й граматичним і словотворчим вираженням [2].

Речовинні значення називають речовини, однорідні маси, які не підлягають лічбі, а іншому вимірюванню - зберігає однаковими семантичними ознаками [24].

Іменники з речовинним значенням можна поділити на такі семантичні розряди:

- а) зернові сільськогосподарські культури: жито, ячмінь, кукурудза;
- б) ягоди, овочі: агрус, ожина, картопля, морква, цибуля;
- в) харчові продукти: вершки, сметана, сир, халва, чай, цукор;
- г) ліки: хінін, аспірин;

- д) тканини: ситець, шовк, крепдешин;
- е) корисні копалини, метали, мінерали, хімікалії: вугілля, руба, нафта, чавун, янтар, водень;
- є) будівельні матеріали: цемент, вапно, глина, пісок, цегла.

Іменники, що означають речовини, мають лише форму однини або множини частіше форму однини.

У формах множини такі іменники набувають, конкретного значення. Вживаючись з пояснюваним словом, вони означають:

- а) типи, види чи сорти якоїсь маси, речовини або матеріалу: фруктові соки, мінеральні солі, високоякісні сталі, цілинні землі;
- б) велику кількість якоїсь маси чи речовини: піски Каракумів, весняні води [21].

Іменникам властиві граматичні категорії роду, числа та відмінка.

Кожний іменник (крім іменників, що вживаються тільки у множині) являє собою слово певного роду: чоловічого, жіночого або середнього:

- а) всесвіт, простір, день, бій - чоловічого роду;
- б) земля, планета, ніч, мати - жіночого роду;
- в) зерно, поле, насіння, життя - середнього роду [21].

Категорія роду вважається лексико-граматичною, але ще й враховуються й семантичні: качка – каченя, дід – баба, син - дочка. У назвах професій, національною належністю, родах занять розрізняються роди, переважно жіночий і чоловічий: півень - курка, робітник - робітниця, корова - бик, старостат, студент - студентка, голуб – голубка, муха, метелик, гусениця.

Іменники розподіляються залежно від характеру основи і системи флексій за родами:

- 1) чоловічий рід:
 - а) основу кінцевого приголосного: степ, віл;
 - б) іменники з закінченням на -я (-я): Микола, староста, Ілля;
 - в) іменники з закінченням на -о: Павло, батько, Дніпро.

2) жіночий рід:

а) іменники з закінченням на -а (-я): сестра, ткаля, Софія;

б) іменники з закінченням на приголосну літеру: радість, ніч, тіль, міль.

3) середній рід:

а) іменники з закінченням на -о, -є: поле, марево, срібло, море;

б) іменники з закінченням на -а (-я): життя, теля, насіння, ягня [12].

Виражає кількісний вияв позначеного - категорія числа (лексико-граматична категорія). Вказує на число - множину і однину. Форма однини називає предмет, одну річ, чи неподільну сукупність: молоко, яблуко, вітер, мороз, гречка.

Форма множини називає два чи більше однакових предметів або окремі предмети складної чи парної будови: літаки, птахи, яблука, сани, вила, граблі [24].

Грамматичні ознаки категорії числа іменників вказує:

1) наявність відмінкової форми, однини та множини: село - села, села – сіл, на закінчення -а, -о, -я; -и, -а, -и;

2) синтаксичні зв'язки в реченні з іншими словами: агент працює - агенти працюють;

3) засоби словотвору: небо – небеса, киянин - киями;

4) наголосом: верба, верби – верби, пшениця, пшениці – пшениці [7].

Іменники поділяються на три групи в залежності від наявних в них тих або інших числових форм :

а) іменники, що вживаються в множині та в однині;

б) іменники, що вживаються тільки в однині;

в) іменники, що вживаються тільки в множині [21].

Іменники, що вживаються лише у формі однини, не утворюють форми множини, не сумісні при лічбі, тому й не поєднуються з власне

кількісними числівниками. За значенням вони поділяються на такі розряди:

1. Іменники з абстрактним значенням:

а) назви якостей, властивостей з суфіксами -ин(а), -от(а), -изн(а), -ість, -інь: доброта, сліпота; добрість, пильність; давнина, глибина; височінь, далечінь;

б) назви емоцій, почуттів: журба, любов;

в) взагалі назви абстрактних явищ і понять з суфіксами -ованість, -ість: схильність, швидкість; з суфіксом -цтв(о) - узагальнені назви господарської діяльності: птахівництво, рільництво; якщо абстрактне значення таких слів конкретизується, то можливе утворення множини: зростання швидкостей [21].

Збірні іменники, які означають сукупність предметів, збірність понять, що мисляться як одне неподільне ціле. Сюди відносяться збірні назви осіб за певними ознаками, зокрема з суфіксами -ств(о), -цтв(о): студентство, товариство; з суфіксами -ур(а): професура, прокуратура; -ат: деканат, старостат; інші збірні поняття: ботва (і ботвиння), черва, мошкара, комашня тощо.

Іменники з матеріальним значенням (назви речовин, металів, мінералів, хімікаліїв), не сполучаються з власне кількісними числівниками: мідь, золото, фосфор, глина, пісок, кисень, азот, земля, сонце, світ, сало, масло, молоко, мука, пшоно тощо.

Від деяких слів цієї категорії утворюється і множина на означення різних сортів, видів, якостей: хімічні солі, лікувальні грязі, мінеральні води [21].

Іменники, що означають назви овочів, зерна, трав, ягід тощо, напр.: морква, ріпа, осока, очерет, малина, жито, пшениця.

На означення посівних площ або сукупності сортів посівних культур від деяких із цих іменників утворюється форма множини, напр.: вродили гарні жита, вівса, ячмені, гречки; копають картоплі; зібрали сіна.

Власні імена: назви людей, тварин і географічні назви, напр.: Іван, Степан, Олена; Сірко, Рябко; Дніпро, Волга, Україна, Київ. Лише в однині вживаються і назви планет, напр.: Земля, Сонце, Венера, Марс, Сатурн [21].

Порівняно з першими двома групами іменники, що вживаються лише у формі множини, за своїм лексичним складом мають кількісно найменшу групу.

До цієї групи відносяться слова, що означають:

1) парні предмети: ножиці, сани, плоскогубці, обценьки, щипці, козли, двері, ворота, вуса, уста, груди, ніздрі (можуть сполучатися тільки з збірними числівниками: двоє саней, четверо воріт);

2) масу - речовину, матеріал у сукупності: дріжджі, дрова, харчі, пожитки;

3) залишки речовини: вижимки, висівки, об'їдки, помії;

4) грошові суми, кількісно не окреслені: гроші, фінанси, ресурси, кошти;

5) проміжок часу: будні, канікули, роковини; час за характером роботи: жнива;

6) процеси, дії, які складаються з повторень чи з багатьох актів або в яких беруть участь двоє і більше осіб: біга, перегони, заробітки (пішов на заробітки), проводи; з негативним значенням: посиденьки, походеньки; назви ігор: схованки, сніжки, шахи;

7) звичаї, обряди (з суфіксом -ин-): іменини, оглядини;

8) емоції, переживання: радощі, завидки, заздрощі;

9) власні ізографічні назви: Суми, Ромни, Холмогори, Ясси, Карпати, Альпи, Гімалаї, Піренеї.

Деякі з іменників, що вживаються тільки в множині, можуть сполучатися з неозначено-кількісними слонами: багато дров, мало ресурсів [21].

Категорія відмінка - одна з найскладніших граматичних категорій в системі іменників, що відображає її зв'язок із словосполученнями та іншими словами в реченнях [7].

У сучасній українській мові є сім відмінків, що виражають кілька значень, а саме:

- називний називає виконавця дії, предикативну чи атрибутивну ознаку: весною зацвіли сади, учень розмовляє, працював майстерно, лікар-стоматолог;

- родовий називає виконавця дії, місце дії, її напрямок, вихідний чи кінцевий пункт предмет, належність, мету призначення предмета: купити помідора, доповідь професора, повернулися до міста, відпочивали до вечора, папка для креслення;

- давальний називає предмет, особу, на користь якого вона відбувається, спрямовано дію: передай братові, принеси сестрі;

- знахідний називає прямий об'єкт дії, час дії, причину, напрям, кінцевий пункт дії: копаю яму, доглядаю дідуся, прийшов під ранок, пішли у дім, на город;

- орудний називає місце дії, знаряддя дії, спосіб виконання дії, виконавця дії у пасивних зворотах, час дії: допомога, надана татом, писати олівцем, йти дорогою, відпочивали влітку;

- місцевий відмінок називає час дії, місце дії: тюльпани зацвіли у квітні;

- кличний відмінок називає особу, до якої звертається мовець - назви істот та неістот: Павле, скажи-но; жайворонку, співай; іди дощику.

В сучасній українській мові іменники поділяються на чотири відміни:

- перша відміна жіночого та чоловічого і спільного роду у називному відмінку однини з закінченням на -а, -я: земля, маля, Марія, морква;

- друга відміна до якої належать іменники середнього роду називного відмінка однини на закінчення -о, -е: поле, вікно, море та закінчення -а

(орфографія -я), крім суфіксів -ят-, -ат-, у непрямих відмінках: знання, насіння, щастя, збіжжя і чоловічого роду називного відмінка однини на м'який або твердий приголосний та на j: дуб, бук, край, юнак та з флексією -о: Дніпро, батько, Петро;

- третя відміна жіночого роду, у називному відмінку однини на м'який або твердий приголосний: тінь, розкіш, піч, любов, сіль;

- четверта відміна середнього роду з закінченням на -а, -я в називному відмінку, які одержують суфікс -єн- або -ат- (-ят-) при відмінюванні: ягня - ягняти, коліща – коліщати, плем'я – племені, ім'я – імені [7].

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА РОБОТИ НАД РОЗВИТКОМ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «ІМЕННИК»

2.1. Аналіз програм і навчально-методичної літератури

Навчальна програма для 1-4 класів початкової школи пропонує вивчення іменників як складової мови початкової школи.

Відповідно до розділу програми, підготовка до вивчення іменників у першому класі, що включає виховання уваги учнів до словникового значення слів. На основі накопичення цього конкретного матеріалу можна підсумувати відносно типову іменникову лексику та граматичне значення: назва предмета.

За типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом Савченко О. Я. Згідно змістовій лінії «Досліджуємо мовні явища» здобувачі освіти 1-х класів повинні:

- правильно наголошувати загальноживані слова;
- відповідати на запитання за змістом прослуханого (хто? що?);
- упізнавати і розрізняти слова – назви предметів (з допомогою вчителя);
- ставити до слів питання хто? що? (з допомогою вчителя);

У 2 класі зосереджують роботу на іменниках в контексті вивчення теми «Слова, що відповідають на питання хто? що?»:

- правильно наголошувати загальноживані слова;
- експериментувати з наголосом : порівнювати і пояснювати значення слів, які відрізняються лише наголосом;
- розрізняти слова, які відповідають на питання хто? і що?;
- правильно вживати велику / малу літери у власних / загальних назвах;
- змінювати іменники за числами (один – багато);
- розрізняти слова, що називають предмети, ставити до них питання;

- добирати по 4-6 слів самостійно, які відповідають на питання хто? що?;

- утворювати словосполучення іменників з прикметниками;
- розуміти у мовленні роль іменників.

У дітей поступово формується розширене розуміння предметних назв.

За програмними вимогами, на кінець другого навчального року діти повинні вміти визначати головні члени речення із трьох-чотирьох слів, у якому підмет виражений іменником у називному відмінку, а присудок — особовими формами дієслова, самостійно добирати синоніми та антоніми до іменників і вводити їх у речення.

Згідно з вимогами програм, наприкінці другого навчального року учні повинні мати можливість окреслювати головні члени речення із трьох до чотирьох слів. У випадку називного відмінка предмет представлений іменником, а присудок - у формі особового дієслова. Самостійно добирати синоніми та антоніми до іменного слова і використовувати їх у реченнях.

Згідно вимог програми у 3 класі здобувачі освіти повинні:

- правильно наголошувати загальноживані слова;
- пояснювати пряме і переносне значення слів;
- розпізнавати в тексті і самостійно добирати іменники, ставити до них питання;
- розпізнавати іменники, які називають дії, ознаки;
- розрізняти та правильно ставити питання до іменників – назви неістот та істот;
- розрізняти загальні і власні іменники;
- записувати власні іменники з великої букви;
- визначати рід іменників;
- змінювати іменники за числами;
- доречно вживати іменники у власному мовленні.

- добирати до поданого слова 1-2 найуживаніші синоніми, антонім;
- знаходити і пояснювати роль синонімів, антонімів, багатозначних слів у тексті;

- *доречно використовувати* у власних висловленнях слова в переносному і прямому значеннях, багатозначні слова, антоніми, синоніми.

Засвоєння цих завдань використовуються під час вивчення нижче зазначених тем:

- 1) загальне поняття про іменник (значення, питання, зв'язок у реченні та роль), позначення назви неістот і істот.
- 2) загальні й власні іменники. Велика буква у власних іменниках.
- 3) Рід іменників: жіночий, чоловічий, середній.
- 4) Вправи на знаходження роду та спостереження за закінченнями іменників.

Наприкінці 3-го навчального року здобувачі освіти повинні вміти - аналізувати частини мови, встановлювати зв'язок слів, визначати головний і другорядний член у реченні із 3-6 слів, у яких підмет виражений іменником у називних відмінках, а присудок — особовою формою дієслова, будувати зв'язну розповідь за картинками з дієсловами з 5-6 речень (усно) і з 4-5 речень (письмово).

Згідно вимог програми здобувачі освіти 4-го класу повинні:

- розпізнавати іменники з абстрактним значенням;
- визначати рід і число іменників;
- відтворювати назви відмінків і відмінкові питання;
- змінювати іменники за відмінками і числами;
- визначати початкові форми іменників - називного відміноку однини;
- визначати відмінок іменника в реченні;
- змінювати у процесі словозміни іменників приголосних [к], [г], [х] та перед закінченням –і на [ц'], [з'], [с'], голосний [і] на [е], [о];

- правильно вживати в однини орудного відмінка в іменниках чоловічого роду на -ем (-єм), -ом, жіночого роду на закінчення -єю (-єю), -ою;

- перевіряти закінчення іменників чоловічого роду в орудному й родовому відмінках за словником;

- використовувати у мовленні форми паралельних іменників чоловічого роду однини – назв істот у місцевому й давальному відмінках;

- правильно записувати основу на приголосний в орудному відмінку однини в іменниках жіночого роду;

- правильно вживати літературні форми іменників у місцевому відмінку множини з прийменником по.

За типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом Шиян Р. Б. Згідно змістовій лінії «Досліджуємо мовні явища» здобувачі освіти 1 – 2-го класів повинні:

- розрізняє слова, які відповідають на питання хто? і що?; [2 МОВ 4.1]

- правильно вживає малу / велику літери у загальних або власних назвах; [2 МОВ 4.1]

- змінює іменники за числами (один - багато); [2 МОВ 4.1].

Згідно вимог програми здобувачі освіти 3 - 4-го класу повинні:

- аналізує будову слова та значення у контексті, перевіряє власне розуміння значень слів за словником;

- використовує слова з переносним значенням, антоніми та синоніми у власному мовленні;

- правильно вживає граматичні форми іменника.

Тому розділ програми початкової освіти у мовно-літературній галузі, що включає в себе вивчення теми «Іменник» з 1 - 4 класи, забезпечує тісний зв'язок лексичними, граматичними, орфоепічними знаннями та мовленнєвих навичок і умінь школярів, які є головною основою для вивчення іменника.

Мовленнєва діяльність є одним із аспектів навчання мови. Для середньої загальноосвітньої школи, програма передбачає набуття здобувачами освіти елементарних знань про мовлення і мову, однак найбільш увага акцентується на забезпечення і розвиток всіх видів мовленнєвої діяльності: письму, говорінню, слуханню-розумінню (аудіюванню), читанню,

За Букварем Вашуленко М. С., Вашуленко О. В. навчання грамоти побудоване на мовленнєвій основі тому є доречними малюнки, тексти і вправи.

Відповідно до мети вивчення української мови у підручнику є достатня кількість завдань, синтетичних вправ, текстів для ознайомлення зі словами-назвами предметів.

Вивчаючи букви, вчитель починає ознайомлення від звука до нових слів, а також і до знайомих учням слів, які є найважливішою потребою у повсякденному спілкуванні та у мовному самовираженні.

Підручник написаний відповідно до вимог програми, на належному науково-теоретичному та методичному рівні. Навчальний матеріал та його зміст розміщення повністю відповідають вимогам програми.

У підручнику передбачено багатий матеріал для мотивації навчальної діяльності, викладання на уроках елементів проблемного, програмового і диференційованого навчання, розвитку мисленнєвої діяльності здобувачів освіти та актуалізації знань.

Для кожного розділу у підручнику має гарно підібраний цікавий і різноманітний матеріал, що сприяє досягненню виховної та розвивальної мети навчання.

Вдало розроблено методичний апарат. Завдання - нестандартні, подані логічно з поступовим ускладненням за урахуванням вимог програми.

Шрифт відповідає віковим особливостям здобувачів освіти, чіткий, має гарне поліграфічне оформлення, якісний папір.

Важливим завданням української мови в початковій освіті є навчання дітей звичку орієнтуватися в мовній структурі, осмислено ставитись до мовних явищ, сформулювати уявлення наукового характеру з фонетики і графіки, словотворення, лексики, граматики.

Під час вивчення іменника у 2 класі значної уваги в підручнику «Українська мова (Вашуленко, Дубовик)» надається роботі з боку семантичної сторони слова (без уживання термінів «синоніми», «антоніми»).

Для опрацювання матеріалу про іменник, учні виконують значну кількість словниково-логічних вправ: на протиставлення і зіставлення предметів за відмінними і спільними ознаками, на добір родових і видових назв, на вилучення «зайвих» слів за подібністю та ознакою, визначення предмета.

Підручник (Українська мова та читання (перша частина) Большакова І.О., Прістінська М.С.) з української мови для здобувачів освіти 3 класу складений відповідно до програми, розрахований на практичне засвоєння норм української мови. Вправи, які подані у підручнику складніші за змістом, мають більший розмір, ніж у підручнику для 2 класу з української мови.

Більшість вправ подається у формі зв'язного тексту, складається з загадок та прислів'їв, добиранням однокореневих слів та слів з протилежним або близьким за значенням, визначенням слів для звуко-буквеного та звукового аналізу та поділу їх на частин для переносу, виділення значущих частин.

Важливе місце посідають лексичні вправи на збагачення та активізацію словникового запасу і розвитку мислення в учнів.

Орфографічні вправи – є основним видом вправ у підручнику, тому вчитель повинен всебічно та ґрунтовно виконати кожне з завдань.

Спостереження над мовними явищами, усвідомлення мовних явищ і фактів, порівняння явищ за відмінністю і подібністю, синтез та аналіз –

є головним для засвоєння елементів граматики. На цьому етапі здобувачі освіти формулюють правило та запам'ятовують його.

Практичне розуміння та засвоєння орфографічних і граматичних правил перевіряється під час виконання вправ.

За підручником «Українська мова (Вашуленко, Дубовик, Мельничайко)» у 4 класі, як і в попередніх підручниках, головним завданням стоїть вдосконалення і розвиток писемного і усного мовлення учнів. Основна увага покладена на формування практичних умінь для використання в мовленні граматичні форми іменників.

Навчальні завдання – «Завдання для допитливих» в підручнику, спрямовані на розумову діяльність учнів, пізнавальну активність.

Ряд граматичних відомостей дано у віршованій формі є особливістю підручника.

Слід дотримуватися послідовності, яка пропонується у підручнику, для успішного формування граматичних умінь та навичок.

Тому відповідно рівню сучасних вимог та аналізу запропонованих підручників, за ними охоче працюють і здобувачі освіти, і вчителі.

2.2. Система вправ для розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів під час вивчення теми «Іменник»

На українській мові найефективнішими є ті уроки, на яких збагачують їх творчим підходом, використовують різноманітні форми роботи.

На етапі формування власне мовних та граматичних навичок різні типи вправ дозволяють учням ставити завдання різної складності (що вимагають різного ступеня самостійності). У процесі виконання вправ в здобувачів освіти виробляється звичка самостійно думати, зосереджуватися, розвивати увагу.

Для кращого засвоєння теми «Іменник» учнями 1 класу доцільно використовувати такі види вправ:

- Скласти розповідь за малюнками. Придумати назву розповіді. Придумати репліки персонажам на малюнку. А що є в твоєму ранці? Знайти на малюнку предмети, які відповідають на питання хто?, що?;

- Позмагатися в парах: хто назве більше предметів, які Миколка поклав у сумку. Що з того, що взяв хлопчик, потрібно у школі? Які з намальованих предметів згадуються у вірші? Назви яких предметів на малюнку відповідають на питання хто?, що?;

- Пояснити, які предмети відповідають на питання що?, а які – хто?.

Для кращого засвоєння теми «Розвиток комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів під час вивчення теми «Іменник»» учнями 2 класу доцільно використовувати такі види вправ:

- Прочитавши вірш В. Верховеня. Потрібно виписати за абеткою виділені слова в вірші – назви предметів. Поставити до них запитання?

Любить іменник називати

Кожній речі ім'я давати:

Земля, Батьківщина, сонце, матінка,

Радість і печаль, ніч і день .

Виділені слова близькі за значенням чи протилежні?

- Доповни словами- назвами предметів із довідки та запиши приказки і прислів'я про сонце. Поясни їхнє значення.

Сонце на повертає, а зима – на мороз.

Сонце встане, то й настане.

Блисне сонце і в наше

Сонце низько, близько.

Сонце блищить, а тріщить.

Довідка

Вечір, ранок, віконце, мороз, літо.

- Допиши речення, відповідаючи на запитання.

У школі я -

У бібліотеці я -

В автобусі я -

У театрі я -

Хто ти?

Для мами й тата я -

Для бабусі й дідуся я -

Для брата й сестри я -

- Запишіть за зразком, хто де живе.

чехи

німці

румунни

англійці

угорці

італійці

французи

іспанці

Довідка

Франція, Англія, Чехія, Румунія, Італія, Угорщина, Іспанія, Німеччина.

Назвіть слова, які є власними назвами. Як вони пишуться?

Для кращого засвоєння теми «Розвиток комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів під час вивчення теми «Іменник»» учнями 3 класу доцільно використовувати такі види вправ:

- Прочитайте прислів'я і поясніть їхній зміст. Випишіть іменники за групами.

Назви істот

Назви неістот

1. Тільки в ріднім краї солов'ї співають. 2. Кожному мила своя сторона. 3. За морем тепліше, а дома миліше. 4. Кожна пташка свою пісню співає, кожна пташка своє гніздо має. 5. Бережи рідну землю, як матір, то й діти тебе поважатимуть.

- Випиши з орфографічного словника по п'ять іменників, які відповідають на питання хто? і що? Розкажи у класі, що означають виписані слова.

- Склади і випиши речення з двома іменниками (назви істот і неістот). Визнач, якими членами речення є вжиті тобою іменники та на які групи їх можна поділити.

Ім'я, Василенко, прізвище, по батькові, Василь, Васильович.

Доповни обидві групи слів загальними і власними назвами. Запиши їх і поясни написання слів.

- Прочитай назви міст та їхніх мешканців. Усно постав до слів питання хто? або що?. Запиши.

Полтава – полтавчанин (полтавець), полтавчанка (полтавка), Одеса – одесит, одеситка, Вінниця – вінничанин, вінничанка, Луганськ – луганчанин, луганчанка, Тернопіль – тернополянин, тернополянка, Харків – харків'янин, харків'янка, Львів – львів'янин, львів'янка.

Для кращого засвоєння теми «Розвиток комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів під час вивчення теми «Іменник»» учнями 4 класу доцільно використовувати такі види вправ:

- Запишіть речення, поєднавши правильно числівники з іменниками.

П'ятеро, учні; сім, година; чотири, друзів; двісті, метр; тринадцять, година; дев'ять гривня.

- Від іменників у дужках утворити прикметники з суфіксами -ськ-, -зьк-, -цьк-.

(Тернопіль) область, (Україна) мова, (море) берег, (гори) річка, (Запоріжжя) електростанція, (Херсон) район, (чумак) шлях.

- Замість крапок поставте у потрібних відмінках особовий займенник я.

До ... завітав товариш. Тато купив ... книжку. Старший брат пишається Сьогодні ... похвалили. У ... дружний клас. Зі ... весело працювати. ... подобаються рухливі ігри.

- Запишіть першу літеру кожного слова. Прочитайте. Обведіть зайве слово. Намалюйте його.

Терен, едельвейс, пшениця, емблема, ромашка. (Тепер)

Тепер – у момент висловлювання; зараз.

Від слова тепер утворіть назву одного з часів дієслова.

___ - той, що є, існує, відбувається зараз. (Теперішній)

Надзвичайно важливим є підбір вправ до теми «Іменник» в початковий класах це сприяє рівню логічного міркуванню учнів, мовознавчої одиниці, розуміння роду граматичної категорії (рід, число, відмінок), у вживанні відмінних граматичних форм в пасивному і усному мовленні учнів.

Найважливішим у початкових класах є те, щоб здобувачі освіти здобули практичні знання, усвідомили функціональну роль «Іменника» та його найважливіших граматичних категорій у мовленні. На вивчення іменника вчитель повинен звертати особливу увагу. Адже в ході опрацювання теми «Іменник» в здобувачів освіти закріплюються та вдосконалюються вміння граматично правильно будувати словосполучення і речення, вводити їх у зв'язні висловлювання, продовжують формуватися орфоепічні уміння і навички.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши чинні програми та навчально-методичну літературу з проблеми дослідження ми дійшли таких висновків:

Іменник – це повнозначна частина мови, слова якої називають предмет та відповідають на питання хто? що?.

У морфології предметом вважається все, про що модна запитати хто це? Або що це? Тому назвою предмета можуть бути назви:

- 1) Людей та тварин: кінь, людина, олень, муха;
- 2) Конкретних речей: будинок, місяць, дуб, пшениця;
- 3) Явищ природи: сніг, грім, злива;
- 4) Определених дій або ознак: говоріння, зелень, читання, біг;
- 5) Непредметних, абстрактних понять: краса, доброта, щирість.

Іменник має постійну морфологічну ознаку роду, тобто слова-іменники не змінюються за родами. Кожний іменник належить до чоловічого (грим, хлопець, дуб), жіночого (весна, ріка, доброта) або середнього роду (село, щастя, море). Деякі іменники, що мають тільки форму множини (штани, канікули, ножиці), до роду відношень не має.

Іменник має словозмінні морфологічні ознаки числа і відмінка, тобто слова-іменники змінюються за відмінками (стіл, стола, столу, столом, (на) столі) та числами (стіл - одинина, а столи - множина). За належністю до певного роду та за закінченнями всі змінювані іменники поділяються на чотири типи (відміни) відмінювання. За своїм типом відмінюються іменники, що мають тільки форму множини.

Ряд іменників в українській мові має для всіх відмінків та чисел одну й ту саму форму: друкарське бюро (називний відмінок), співробітник друкарського бюро (родовий відмінок), доручати друкарському бюро (давальний відмінок) - незмінювані іменники. Це деякі запозичені слова та іншомовні прізвища з кінцевими голосними (авокадо, кенгуру, бюро; Рабле, Шеллі) (крім пальто); більшість складноскорочених слів, утворених з початкових букв або звуків словосполучень (ООН, ЯДС);

українські жіночі прізвища на приголосний та на -о (Бондар, Костенко, Щербак), а також російські прізвища на -аго, -ово та -их (Благово, Живаго, Нових).

Розряди іменників за значенням. Іменники поділяють на загальні (будинок, людина, місто) та власні (Київ, Італія, Леся, Франко, «Кобзар»), назви істот (учениця, Павло, щур) та неістот (місяць, дуб, Дніпро, пшениця), конкретні (вовк, небо, Львів степ) та абстрактні (добро, вміння, воля, мистецтво, любов, час, радість). Серед іменників виділяють також розряди збірних (жіноцтво, коріння) та речовинних іменників (нафта, просо, шовк, глина). Початкова форма іменників - називний відмінок однини.

Основна синтаксична роль іменників – підмет: Шумлять пошерхлі *комиші* та додаток: Пастух пригнав з поля *худобу*.

Іменники іменної частини складеного присудка: Він був хоробрим *бійцем*; неузгодженим означенням: Нові *квітки* на килимах рука (чия?) *дівчини* вишиває; обставиною (разом з прийменником): Палаюче сонце висить *над степом*.

Аналізуючи всі нормативних документів, що регулює роботу початкової освіти (Концепція Нової української школи (2016), Державний стандарт початкової освіти (2018 р. зі змінами і доповненнями 2019 р.), Закон України «Про освіту» (2017), Типові освітні програми (2018, 2019), та інших нормативних актів з метою самоаналізу, самооцінки своєї педагогічної компетентності, виявлення прогалин і визначення потреб. Закон України «Про освіту», Концепція Нової української школи, Державний стандарт початкової освіти вимагають поліпшення якості освітнього процесу на засадах партнерства, компетентнісного підходу, реформування якого: гарантує учням можливість опанувати ключовими компетентностями й наскрізними вміннями, які допоможуть бути успішними в навчанні та житті загалом; реагує на високу динамічність сучасного світу, нинішні й майбутні

потреби учнів; орієнтує учнів, на досягнення цілей та очікуваних результатів освітнього процесу; об'єднує зусилля всіх партнерів школи для громадської підтримки освітнього процесу.

Навчальна програма для 1 - 4 класів початкової школи передбачає вивчення іменників як складової мови початкової школи.

Згідно чинного розділу програми, підготовка до вивчення іменника проводиться вже в першому класі і полягає у розвитку в здобувачів освіти уваги до лексичного значення слова. Проходить накопичення того конкретного матеріалу, на основі якого стає можливим узагальнення відносно типового для іменника лексико-граматичного значення: означає назву предмета.

Аналізуючи програмову змістову лінію «Досліджуємо мовні явища» програми Савченко О. Я. та Шиян Р. Б., яка включає в себе вивчення теми «Іменник» у 1 - 4 класах, забезпечує тісний взаємозв'язок лексичних, граматичних, орфоепічних знань та мовленнєвих умінь і навичок молодших школярів, передбачає набуття учнями елементарних знань про мову і мовлення, які є фундаментальною основою для подальшого вивчення іменника.

Дидактично плідним і прогресивним підходом до опрацювання в початкових класах іменника, його лексико-граматичних і суто граматичних категорій (роду, числа, відмінка) є такий, коли школярі під керівництвом учителя спостерігають за функціональними особливостями цих категорій у різних мовленнєвих ситуаціях.

Дібраний нами різноманітний комплекс вправ для удосконалення теми «Іменник» спрямований на комунікативно-мовленнєву діяльність учнів початкових класів (робота з словником, граматики, усне мовлення тощо). Для кращого засвоєння практичної частини для учнів треба застосовувати вправи так, щоб відбувався розвиток комунікативних вмінь, навичок, логічного мислення, дитина могла аналізувати та

використовувати одержану інформацію, як в писемному так і в усному мовленні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 100 мовних вправ для розвитку дослідницьких умінь здобувачів освіти - Нова українська школа - Вашуленко М. С. – 2018. – 364.
2. Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Граматика української мови. Морфологія. Підручник. К.: Либідь, 1993. — 336 с.
3. Вашуленко М.С. (ред.). Методика навчання української мови в початковій школі. Навчально методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Літера ЛТД, 2011. — 364 с.
4. Вашуленко М.С. Методичні рекомендації до роботи за підручником Рідна мова // Початкова школа, 2003. - №8. - С16-21.
5. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі: Метод. Посіб. К.: Освіта, 2006. - 268 с.
6. Вихованець І.Р. Теоретична морфологія української мови. К.: Пульсари, 2004. – 398 с.
7. Волох О.Т. та ін. Сучасна українська літературна мова. Морфологія. Синтаксис. – 2-е видання, перероблене і доповнене: Підручник / Волох О.Т., Чемерисов М.Т., Чернов С.І. – К.: Вища школа, 1989.
8. Грищенко А. П., Мацько Л. І., Плющ М. Я. та ін.; За ред. Грищенка А. П.. — 3-тє вид., допов. К.: Вища шк., 2002. 439 с.
9. Дорошенко С.І. Методика викладання української мови: навч. посібник. К.: Вища школа, 1989. — 424 с.
10. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української мови Частина І. Вид. третє. - Вид-во "Радянська школа". К. 1965. - 424 с.
11. Збірник вправ до теми «Іменник» / М.К. Хорт. – Прилуки: КП «Прилуцька міська друкарня», 2014 р. –203 с.

12. Караман С. О. Українська мова за професійним спрямуванням : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закладів] / Караман С. О., Копусь О. А., Тихоша В. І. – Київ : Літера ЛТД, 2013. 544 с.
13. Лобчук О. Вимоги до уроку з рідної мови // Початкова школа 2005. -№ 6. –С. 16-19.
14. Ломака О.В. Загальне поняття про іменник (питання, значення). Іменники, що означають назви істот і неістот // Розкажіть онуку, 2006. - № 23-24.
15. Методика вивчення української мови в школі: Посібник для вчителів / О.М. Беляєв та ін. К.: Радянська школа, 1987. — 133 с.
16. Методика викладання української мови: Навчальний посібник / За ред. С. І. Дорошенка, М.С. Вашуленко, О. І. Мельничайко та ін. К.: Вища школа, 1992. - 398 с.
17. авчальні програми. Типові освітні програми 1-2 та 3-4 клас: Методичні матеріали. - К.: Видатництво Освіта, 2019. – 336 с.
18. Наумчук М. М. Уроки рідної мови в початковій школі./ М. М. Наумчук –Тернопіль: ТДПУ, 1999. – 48 с.
19. Новий український правопис: Посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2020. – 284.
20. Пономарів О. Д. , Різун В. В., Шевченко Л. Ю. та ін.; За ред. Пономарева О. Д. . Сучасна українська мова: Підручник — 2-ге вид., перероб. К.: Либідь, 2001. — 400 с.
21. Пономарів О. Д., Різун В. В., Шевченко Л. Ю. та ін. ; За ред. Пономарева О. Д.. Сучасна українська мова: Підручник Вид. 3-тє, перероб. К. : Либідь, 2005. – 488 с.
22. Пономарів О. Д., С. Різун В. В., Шевченко Л. Ю. та ін.; За ред. О. Д. Пономарева. Сучасна українська мова: Підручник. К.: Либідь, 1997. 400 с.
23. Чумак Т. І. Ігрові елементи на уроках мови /Т. І. Чумак // Дивослово, 2001. – №7. – С. 44-46.

24. Шкуратяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Модульний курс. Навчальний посібник. К.: Вища школа, 2007. — 823 с.

25. Щербань П. Дидактичні ігри у навчально – виховному процесі // Початкова школа, 2005. – № 9. - С. 18.

ДОДАТКИ

Додаток А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Антонян Світлана Євгенівна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

15.04.2021

(дата)

(підпис)

Світлана Антонян

(ім'я, прізвище)